

Tohtorin tekijät kansantaloustieteessä¹

Otto Toivanen

Johdaja

Helsinki Center of Economic Research ja

Kansantaloustieteen valtakunnallinen jatkokoulutusohjelma

1 Johdanto

Koulutuksen ja kykyjen oikea kohtaanto on keskeisen tärkeässä asemassa, kun yhteiskunnallista hyvinvointia enenevässä määrin rakennetaan ”hyvin koulutetun” työvoiman varaan. Suomessa on kiinnitetty suurta huomiota yliopistolaitoksen tehokkuuteen koulutuksen, so. tutkintojen, tuottajana. Numeroilla mitattuna jälki on vaikuttavaa, kuten taulukosta 1 selviää. Taloustieteessä suuri muutos tapahtui hieman muita tieteitä aikaisemmin, epäilemättä suurelta osin Kansantaloustieteen valtakunnallisen jatkokoulutusohjelman (KAVA) myötä. Kansantaloudellisen yhdistyksen seminaarissa pidetyt puheenvuorot (Alsuhail, Honkapohja, Puhakka, Vartia ja Vartiainen Aikakauskirjan tässä numerossa) valottavat niitä kysymyksiä ja ongelmia, joita erityisesti taloustieteellinen (jatko)koulutus, mutta epäilemättä korkeamman asteen koulutus yleisemminkin, kohtaavat nykypäivänä. Oma puheenvuoroni ko. semi-

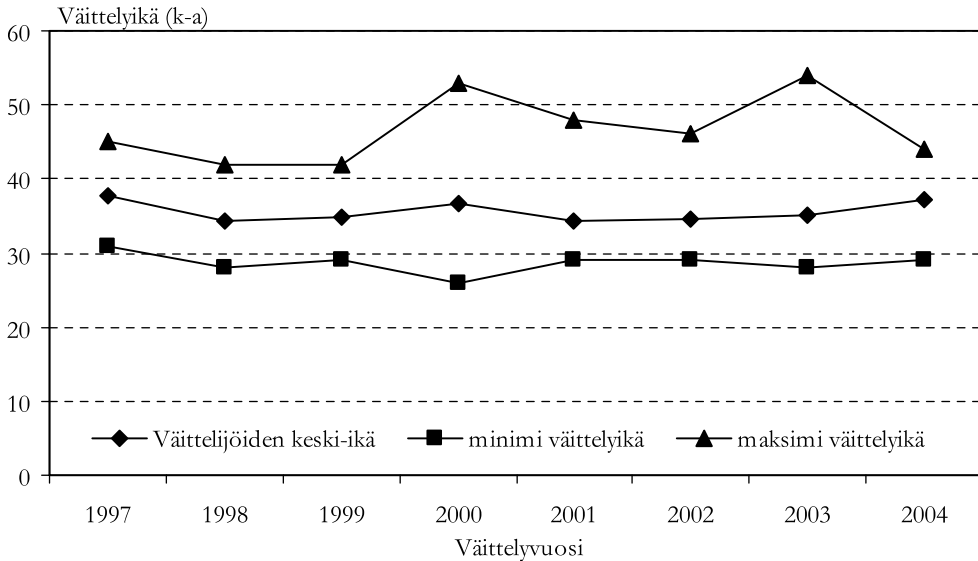
naarissa kosketteli pääosin asioita, joista olen kirjoittanut aikaisemmin Aikakauskirjassa (kts. Toivanen 2005), joten käytän tämän tilaisuuden jatko-opintojen kestoon vaikuttavien tekijöiden tarkasteluun. On nimittäin niin, että eräs silmiinpistävä ongelma taloustieteen tohtoriopinnoissa on, että KAVAn olemassaolon aikana tohtoriopintojen pituus ei ole juurikaan

Taulukko 1. Tohtorintutkinnot Suomessa.

Vuosi	Miehet	Naiset	Yhteensä
1991	353	171	524
1992	366	161	527
1993	410	237	647
1994	445	253	698
1995	481	284	765
1996	509	342	851
1997	559	375	934
1998	596	392	988
1999	660	505	1165
2000	633	523	1156
2001	668	535	1203
2002	662	562	1224
2003	673	584	1257
2004	767	632	1399

¹ Haluaisin kiittää Mikko Leppämäkeä ja Tuulia Hakola kommentteista ja erityisesti Perttu Korbosta täsmällisestä pro gradu -työskentelystä.

Kuvio 1. Väittelyiän kehitys KAVAssa.

Lähde: Toivanen (2005).

muuttunut (kts. kuvio 1). On tärkeää analysoida syitä tohtoriopintojen kestoon, sillä vain siten voimme päästä käsiksi tapoihin tehostaa opintoja ja nopeuttaa niitä.

Kirjoitukseni perustuu suurelta osin Perttu Korhosen (Korhonen 2004) Helsingin yliopiston kansantaloustieteen pro gradu -työhön ”Tohtorin tekijät”. KAVAssa on opintojen pitkäkö kesto ja sen hidaskas kehitys tiedostettu pitkään. Toimeen ryhdyttiin käynnistämällä KAVAn edellisen johtajan Mikko Leppämäen toimesta projekti, jossa tutkitaan koulutuksen taloustieteen välinein tohtoriopintojen kestoa KAVAssa. Korhonen keräsi KAVAn avustuksella kyselyaineiston KAVAn jatko-opiskelijoilta ja tutki tämän avulla sitä, mitkä tekijät vaikuttavat tohtoriopintojen pituuteen. Tämän kirjoituksen ensimmäisessä osassa käyn Korhosen työn keskeiset osat läpi. Kirjoituksen toisessa osassa esitän oman näkemykseni siitä,

mihin suuntaan taloustieteen tohtoriopintojen pitäisi kehittyä. Koska yhdistyksen seminaarin eräs teema oli taloustieteen tohtoreiden tarve, lopetan kertomalla lyhyesti, miten näen taloustieteen tohtoreiden kysynnän jatkossa kehittyvän.

2 Kyselyaineisto ja analyysi

KAVAn tavoite alun perin oli nostaa tohtoreiden määrä kymmeneen/vuosi ja laskea opintojen pituus viiteen vuoteen. Kansantaloustieteen tutkimuksen kehittämistyöryhmän muistiosta (Opetusministeriö 1987:14) käy ilmi, että vuosina (taulukko 7, s. 15) 1975–1985 valmistui yhteensä 39 kansantaloustieteen tohtoria, kun rekisteröityneitä jatko-opiskelijoita oli 1975 115, 1980 168 ja 1985 182 kpl. Muistiosta ei ole tietoja opintojen kestosta, mutta en liene väärässä arvatessani, että kesto oli keskimäärin

Taulukko 2. Tutkimusaineisto ja perusjoukko.

Ko-hortti	Aloitus lukuvuosi	Aineisto	Perusjoukko	%
1	1991–1992	9	63	14,3
2	1992–1993	12	61	19,7
3	1993–1994	12	54	22,2
4	1994–1995	14	51	27,5
5	1995–1996	18	50	36,0
6	1996–1997	15	49	30,6
7	1997–1998	15	34	44,1
8	1998–1999	11	34	32,3
Yhteensä		106	396	26,8

Lähde: Korhonen 2004.

vähintään Korhosen ja minun Aikauskirja-artikkelini aineistojen mukaiset kahdeksan vuotta, todennäköisesti enemmän.

KAVA systematisoi taloustieteen jatkokoulutusta ja vei sitä lähemmäs kansainvälistä tasoa (kts. Toivanen 2005), olkoonkin, että töitä on edelleen jäljellä tässä suhteessa. KAVAn kurssit ja workshopit sekä myöhemmässä vaiheessa opetusministeriön rahoitus tutkijakoulutettaville ovat olleet keskeisessä asemassa opintoja kehitettäessä.

Korhonen lähetti kyselyn 323 niistä 396 henkilöstä, jotka olivat aloittaneet jatko-opinnot KAVAssa lukuvuosien 1991–1992 ja 1998–1999 välillä. Vastausprosentiksi saatiin 36 joka on vertailukelpoinen tämän kaltaisissa harjoituksissa. Taulukko 2 (Korhonen 2004, s. 31) kuvaa aineistoa ja taulukko 3 (Korhonen 2004, s. 32) sen jakautumista yli KAVAn jäsenlaitosten. Vastanneista noin 40 %:lla oli opinnot kesken kyselyajankohtana, noin 30 % oli valmistunut ja loput olivat joko keskeyttäneet tai päättäneet opinnot liseniaatin tutkintoon (Korhonen 2004, s. 42). Lienee mielenkiintoista myös esitellä ”miltä vastaajat näyttävät” ja

Taulukko 3. Aineiston ja perusjoukon jakautuminen jatko-opiskelulaitoksiin.

Laitos	Aineisto	%	Perusjoukko	%
HKKK	20	19,1	60	15,2
HY	38	36,2	143	36,1
JY	4	3,8	21	5,3
JoY	5	4,8	20	5,1
LY	3	2,9	6	1,5
OY	5	4,8	23	5,8
SHH	3	2,9	15	3,8
TKK	1	1,0	5	1,3
TKKK	5	4,8	22	5,6
TY	9	8,6	25	6,3
TaY	8	7,6	30	7,6
VY	0	0,0	13	3,3
ÅA	4	3,8	13	3,3
Yhteensä	105	100,0	396	100,0

Lähde: Korhonen 2004.

taulukossa 4 (Korhonen 2004, s. 44) on kaikkien vastanneiden ja väitelleiden ominaisuudet. Erot koko otoksen ja väitelleiden välillä eivät yleisesti ottaen näytä suurilta, kun katsotaan taustatekijöitä; jatko-opintojen aikana realisoituvien tekijöiden kohdalla erot ovat suurempia.

Elinaika-analyysin kannalta keskeinen tieto on ns. riskijoukko ja sen kehitys. Riskijoukko koostuu niistä havaintoyksiköistä, jotka tietyn havaintoperiodin alussa ovat vielä riskille alttiina – tässä tapauksessa riskille väitellä ja valmistua tohtoriksi. Riskijoukon kehitys on kuvattu taulukossa 5 (Korhonen 2004, s. 45). Kuten taulukosta käy ilmi, ensimmäiset riskit toteutuvat kolmannen vuoden kohdalla, ts. nopeimmat ovat väitteet kolmen vuoden sisään siitä, kun ovat ensi kertaa rekisteröityneet KAVAan. Tästä on todettava kaksi asiaa: ensinnäkin, nämä yksilöt ovat suurella todennäköisyydellä aloittaneet jatko-opintonsa ennen KAVAan rekisteröitymistä. Toiseksi, en aina-

Taulukko 4. Tilastoaineiston kuvailu.

Muuttuja	Tutkimusaineisto		Väitelleet	
	Havainnot	Ka.	Havainnot	Ka.
<i>Taustatekijät</i>				
Äidillä ylempi koulutus	104	0,54	32	0,69
Isällä ylempi koulutus	104	0,55	32	0,69
Nainen	106	0,29	32	0,31
Äidinkielen ylioppilaskokeesta E tai L	97	0,63	29	0,79
Väliaika ennen yliopisto-opintoja korkeintaan 2 v 3 kk	106	0,49	32	0,66
Perustutkinto alle 5 vuodessa	106	0,53	32	0,72
Gradu C tai alempi	106	0,18	32	0,13
Gradu M	106	0,50	32	0,59
Gradu E tai L	106	0,29	32	0,25
Perustutkinto pk-seudun yliopistoon	106	0,49	32	0,47
Vaihto-oppilaana perustutkinnoissa	106	0,23	32	0,34
Aloituskä korkeintaan 24 v	106	0,23	32	0,44
Aloituskä 25–26 v	106	0,29	32	0,38
Aloituskä 27–28 v	106	0,30	32	0,13
Aloituskä 29 v ja yli	106	0,18	32	0,06
Väliaika ennen jatko-opintoja korkeintaan 9 kk	106	0,54	32	0,66
Opintojen aloitus 1995 tai myöhemmin	106	0,59	32	0,56
<i>Jatko-opintojen aikana realisoituvat selittäjät</i>				
Jatkotutkintolaitos pääkaupunkiseudulla	106	0,58	32	0,72
Ulkomaan vierailu jatko-opinnoissa	102	0,38	31	0,55
Tutkijakoulutettavan paikassa	106	0,23	32	0,47
Yliopistotutkijana	106	0,19	32	0,25
Lapsia	106	0,27	32	0,31
Nainen ja lapsia	106	0,08	32	0,09
Ei yhtään seminaaria	106	0,42	32	0,19
Yksi seminaari	106	0,17	32	0,16
Kaksi seminaaria	106	0,19	32	0,25
Kolme tai useampi seminaari	106	0,23	32	0,41
Ei yhtään erikoiskurssia	106	0,38	32	0,19
Yksi erikoiskurssi	106	0,23	32	0,28
Kaksi erikoiskurssia	106	0,16	32	0,22
Kolme tai useampi erikoiskurssi	106	0,25	32	0,31

Lähde: Korhonen 2004.

kaan nykymuotoisen taloustieteen tohtorikoulutuksen puitteissa suosittelisi kenellekään valmistumista kolmessa vuodessa, sillä niin nopeasti ei voi tohtoroitua ilman, että laatu kärsii. Suurimmat riskien toteumat ovat 5–7 vuo-

den tietämällä. Sensuroituneet havainnot ovat niitä opiskelijoita, jotka lopettavat opintonsa. Näiden osalta voitaneen pitää jossain määrin hälyttävänä sitä, että varsin suuri osa lopettaa (kenties tosin lisensiaatin tutkintoon) varsin

Taulukko 5. Riskijoukko ja sen kehitys.

Opiskeluvuosi	Riskijoukko	Väitelleitä	Sensuroituneita	Selviytymisf.	Hasardi
1	106	0	9	1	0
2	97	0	5	1	0
3	92	2	6	0,98	0,02
4	84	1	5	0,97	0,01
5	78	10	6	0,84	0,14
6	62	4	11	0,78	0,07
7	47	7	8	0,65	0,18
8	32	3	6	0,58	0,11
9	23	2	7	0,52	0,11
10	14	1	6	0,48	0,10
11	7	1	1	0,40	0,17
12	5	1	3	0,29	0,33
13	1	0	1	0,29	0,00

Lähde: Korhonen 2004.

myöhäisessä vaiheessa – suurin yksittäinen sensuroituneiden opiskelijoiden määrä osuu opiskeluvuodelle kuusi. Palaan tähän aiheeseen alempana.

Taulukosta 5 käy ilmi, että tavoitteeksi asetetun viiden vuoden opintojen jälkeen 16 % (= 100–84: kts. sarake selviytymisf.) on väitellyt. Puolet opiskelijoista väittelee kymmenessä vuodessa ja otoksen loppua kohden selviytymistodennäköisyyden (= tn., että ei ole vielä väitellyt) lasku näyttäisi hidastuvan.

Korhonen käy pro gradussaan läpi useita eri opiskelijoita kuvaavia muuttujia ja niiden vaikutusta valmistumistodennäköisyyteen.² Tässä kirjoituksessa haluan kuitenkin keskittyä ekonometriseen (parametriseen Weibull-tyyppiseen) hasardi-malliin, jonka hän lopuksi esitimoi. Taulukossa 6 raportoin Korhosen estimointitulokset (Korhonen 2004, s. 63). Ennen

² Valmistuminen on määritelty vastauksena seuraavaan kysymykseen: Jos olet väitellyt tohtoriksi kansantaloustieteen alalta, milloin tohtorintutkintosi hyväksyttiin? Vastausmuoto oli (vuosi, kk).

kuin käyn ne läpi on tärkeää kiinnittää huomiota asiaan, jonka Korhonenkin useassa kohtaa nostaa esille: useita esitettävistä kertoimista ei voi tulkita kausaalisesti, vaan niitä tulee pitää osittaiskorrelaatioina. Esimerkki tästä on tutkijakoulutettavana oleminen. Taulukon kaikissa relevanteissa sarakkeissa se saa suuren kertoimen, joka on tilastollisesti merkitsevällä tavalla yhdestä poikkeava.³ Tämä tarkoittaa sitä, että tutkijakoulutettavana oleminen nostaa väittelyriskiä, ts. lyhentää opiskeluaikaa. On huomattava, että KAVAssa kaikki palvelut, jotka ovat tarjolla tutkijakoulutettaville ovat tarjolla muillekin jatko-opiskelijoille pitkäaikaisrahoitusta lukuun ottamatta. Kausaalitulkin-

³ Taulukon kertoimia tulee tulkita niin, että kerroin = 1 tarkoittaa sitä, ettei muuttujalla ole vaikutusta valmistumisaikaan. Yhtä pienemmät kertoimet ovat evidenssiä siitä, että ko. muuttuja hidastaa valmistumista/on positiivisesti korreloinut valmistumisaikan kanssa. Vastaavasti yhtä suuremmat kertoimet ovat merkki siitä, että väitöshasardi riippuu positiivisesti ko. muuttujasta (tai vastaavasti, että opiskeluaika riippuu ko. muuttujasta negatiivisesti).

Taulukko 6. Jatko-opintojen keston hasardimallit.

Muuttuja	(1) Tausta	(2) Jatko- op.aikaiset	(3) Kaikki	(4) Kaikki + frailty	(5) Kaikki (Cox)	(6) (3) – Vaihto- oppilaana
Äidillä ylempi koulutus	5,36** (2,38)		7,83** (4,03)	7,83** (4,03)	5,84** (3,19)	6,03** (2,88)
Perustutkintoon alle 5 v	1,52 (0,64)		3,34* (1,63)	3,34* (1,63)	2,60* (1,24)	2,03 (0,89)
Vaihto-oppilaana	2,08 (0,79)		6,93** (3,55)	6,93** (3,55)	6,08** (3,10)	
Ikä 25–26	0,46 (0,18)		0,24* (0,14)	0,24* (0,14)	0,27* (0,16)	0,39 (0,20)
Ikä 27–28	0,23 (0,14)		0,13** (0,09)	0,13** (0,09)	0,15** (0,10)	0,14** (0,92)
Ikä 29 ja yli	0,10** (0,08)		0,03** (0,03)	0,03** (0,03)	0,05** (0,05)	0,08** (0,07)
Tutkijakoulutettavana		5,92** (2,72)	8,86** (5,29)	8,86** (5,29)	8,30** (4,93)	4,98** (2,72)
Yliopistotutkijana		2,69 (1,46)	10,51** (7,02)	10,51** (7,02)	9,70** (6,60)	4,39** (2,48)
Yksi seminaari		2,22 (1,39)	4,43* (3,30)	4,43* (3,30)	4,42* (3,34)	3,26 (2,36)
Kaksi seminaaria		2,55 (1,51)	1,69 (1,14)	1,69 (1,14)	1,92 (1,31)	2,39 (1,57)
Kolme tai useampia seminaareja		4,91** (2,70)	2,99 (1,84)	2,99 (1,84)	3,51 (2,28)	3,36* (2,03)
Yksi erikoiskurssi		1,69 (1,01)	7,05** (4,76)	7,05** (4,76)	5,08* (3,49)	5,47** (3,45)
Kaksi erikoiskurssia		1,81 (1,04)	3,89 (2,75)	3,89 (2,75)	2,90 (2,08)	3,85* (2,62)
Kolme tai useampia erikoiskursseja		1,78 (1,10)	7,12** (4,64)	7,12** (4,65)	5,72** (3,76)	4,73 (2,89)
α	3,86 (0,56)	3,2 (0,44)	5,84 (0,85)	5,84 (0,85)		4,85 (0,14)
η				2,25e-08		
Uskottavuusosamäärätesti sille, että $\eta = 0$				P \geq chibar2 = 0,5		
Väitöksiä/havaintoja	32/104	32/106	32/104	32/104	32/104	32/104
Log-uskottavuus	-31,63	-38,90	-12,24	-12,24	-83,58	

Huom! ** merkitsevä 1 % tasolla, * merkitsevä 5 % tasolla. Taulukossa raportoitu hasardisuhde-estimaatti ja suluissa sen keskihajonta.

Lähde: Korhonen 2004.

ta ko. kertoimesta olisi, että jos otetaan satunnainen jatko-opiskelija ja annetaan hänelle tutkijakoulutettavan nimike ja nelivuotinen rahoitus, hänen väittelyhasardinsa 5–8-kertaituu. Itse uskon, että tutkijakoulutettaviksi valitaan keskimääräistä lahjakkaampia opiskelijoita, jotka valmistuvat nopeasti siksi, että ovat lahjakkaita, eivät siksi, että ovat tutkijakoulutettavia. Tällä en tietenkään lainkaan tarkoita sitä, etteikö hyvä ja kannustava rahoitus olisi keskeinen panos tutkijakoulutuksessa.

Yllä mainitusta syystä Korhonen estimoisi ensin mallin, jossa selittävinä tekijöinä ovat vain muuttujat, joita voi pitää ennalta määrättyinä, ts. niiden arvo on määrätynyt ennen jatko-opintojen aloittamista. Näiden osalta kausaalitulkinta on vahvemmalla pohjalla, joskaan ei ole itsestään selvää, että näidenkään muuttujien kertoimille voi välttämättä antaa kausaalitulkintaa. Näistä muuttujista äidin koulutustaso (mitattu indikaattorimuuttujalla, joka saa arvon yksi, jos äidillä ylempi koulutus) ja vaihto-oppilaana olo (lukion aikana) nostavat väitöshasardia, ts. lyhentävät opiskeluaikaa. Eriyisesti jälkimmäisen kohdalla lienee luontevaa ajatella, että ei-havaittu heterogeenisuus ajaa estimoidun kertoimen arvoa. Ne yksilöt, jotka muutoinkin väittelisivät nopeasti menevät myös keskimääräistä suuremmalla todennäköisyydellä vaihto-oppilaiksi lukiossa ollessaan. Aloitusiällä näyttäisi olevan suurehko tilastollisesti merkitsevä vaikutus: 27-vuotiaina tai sitä vanhempina aloittavat käyttävät jatko-opintoihinsa enemmän aikaa (kertoimet tilastollisesti merkitsevällä tavalla alhaisempia kuin yksi). Osaselitys tälle tulokselle voi kuitenkin olla, että aloitusikä ja osa-aikainen opiskelu korreloivat positiivisesti.

Korhonen lisää sitten perusmalliinsa muuttujia, jotka kuvaavat jatko-opintojen aikaisia

valintoja ja tapahtumia. Tällaisista muuttujista tutkijakoulutettavana tai yliopistotutkijana olo, seminaareihin osallistuminen ja (yhden) erikoiskurssin suorittaminen kaikki nostavat väittelyhasardia eli lyhentävät opiskeluaikaa. Tutkijakoulutettavista puolet väittelevät viidessä vuodessa (Korhonen 2004, s. 57). Itselleni luontevin tapa ymmärtää näitä tuloksia on se, että ”kyvykkäät”⁴ opiskelijat sekä saavat suuremmalla todennäköisyydellä niin tutkijakoulutettavan kuin yliopistotutkijankin paikan sekä suuremmalla todennäköisyydellä tekevät oikeita asioita (erikoiskurssit, seminaarit, kts. Toivanen 2005) kuin ”vähemmän kyvykkäät”. En siis, ilmeisestä kiusauksesta huolimatta, antaisi näille tuloksille kausaalitulkintaa. Kausaalivaikutusten selvittäminen olisi paitsi erinomaisen mielenkiintoista, myös erittäin tärkeää ajatellen tutkijakoulujen käytännön organisoinnista ja johtamista, mutta Korhosen sinällään erittäin ansioitunut pro gradu -työ ei näitä vastauksia tarjoa. Olisiko koulutuksen taloustieteen väitöskirja-aiheelle ottajia?

Miten yllä läpikäytyjä tuloksia sitten voisi käyttää hyväksi tohtorikoulun käytännön työssä? Ennalta määrättyjen muuttujien osalta Korhosen tuloksia voisi potentiaalisesti käyttää hyväksi valittaessa jatkokoulutettavia. Kukaan tuskin on ehdottamassa, että jatko-opinto-oikeus pitäisi ehdollistaa äidin koulutustasolle tai vaihto-oppilasvuodelle; en minäkään. Mutta miten valita tilanteessa, jossa on kaksi muutoin samantasoista hakijaa, mutta toinen on 30, toinen 24? Korhosen tulosten perusteella jälkimmäinen hakija väittelee nopeammin ja siis nuorempana. Opetusministeriöltä tulevat sinällään ymmärrettävät paineet väittelyän laskemisek-

⁴ Siinä abtaassa mielessä, että kyvykkyys = kyky valmistua nopeasti taloustieteen tohtoriksi.

si osaltaan ohjaisivat nuoremman valitsemiseen. Itse en olisi ”ikärasismien” kannalla, mutta on tietenkin syytä nostaa esiin kysymys siitä, mikä on (vain koulutettavalle!) ilmaisen jatkokoulutuksen järjestelmässä yhteiskunnan ko. investoinnista saama tuotto. Ennen tällaisia pohdintoja pitää tietenkin varmistaa, että ko. tulos ei johdu siitä, että vanhempana aloittavat ovat useammin osa-aikaisia jatko-opiskelijoita.

3 Tohtoriopinnot jatkossa

Olen aikaisemmassa Aikakauskirjan kirjoituksessani käynyt läpi sekä KAVAn nykyrakennetta, siinä suunniteltuja muutoksia, että opiskelijoiden nykykäyttäytymistä. Tässä luvussa haluan lyhyesti esittää näkemykseni siitä, mihin suuntaan jatko-opintojen suorittamista ja sen tukemista tulisi kehittää.

Kärjistäen, sekä opiskelija että ohjaaja/professori/laitospuolella on kaikesta edistyksestä huolimatta edelleen suurta tarvetta ”ammatti- maistaa” toimintaa. Parhaat amerikkalaiset tohtoriohjelmat tarjoavat selkeän vertailukohdan. Minusta ei pidä pelätä vaatia opiskelijoilta aikaisempaa enemmän ja osin aikaisempaa nopeammin. Tätä ei kuitenkaan ole kohtuullista heiltä edellyttää, ellei

- a) Tarjota kaikkea tarpeellista informaatiota, jonka varassa jatko-opintopäätöksen voi tehdä.
- b) Tarjota kaikkea tarpeellista informaatiota, jonka varassa osaa suunnitella ja toteuttaa jatko-opintonsa parhaalla mahdollisella tavalla.
- c) Tarjota ja varmisteta riittäviä taloudellisia ja muita resursseja – erityisesti kaikenpuolista ohjausta, että opiskelija voi hänelle asetetut

tavoitteet täyttää (esimerkkinä mahdollisuus osallistua täysipainoisesti KAVAn ensimmäisen vuoden kursseille).

- d) Tarjota infrastruktuuria varmistamaan se, että opiskelijat eivät ”tipu järjestelmän rakkosiin”, vaan saavat tukea ja apua silloin, kun sitä eniten tarvitsevat.

Käytännössä tämäntapaisten tavoitteiden sauttaminen tarkoittaa sitä, että suomalaisilla taloustieteen laitoksilla pitää mielestäni siirtyä entisistä hyvin hajautetusta ja ohjaajapainotteisesta järjestelmästä sellaiseen järjestelmään, jossa kukin laitos kollektiivisesti huolehtii jatko-opiskelijoistaan. Ohjaajalla on tässäkin järjestelmässä tietenkin pääasiallinen vastuu. Mallia ei tarvitse keksiä, riittää kun kopioi maailmalta hyväksi havaittuja käytäntöjä. Koska laitokset ovat erilaisia ja opiskelijavarannot ja -tarjonta erilaista, ei varmastikaan ole yhtä oikeaa tapaa järjestää asioita. Suunnitelmatalouksien romahtamisen toivoisi herättäneen siihen, että liiallinen keskittäminen saattaa olla vaarallista ja eksperimentoinnin salliminen ja siihen kannustaminen hyödyllinen tapa oppia. Uskon vakaasti, että suomalaiset taloustieteen laitokset löytävät itselleen parhaat toimintatavat kokeilemalla ja muilta oppimalla. Olisin kuitenkin valmis väittämään, että nykyisessä järjestelmässä on parannettavaa.

Tämän kaiken vastapainoksi olisi minusta kohtuullista, oikeudenmukaista, tehokkuutta edistävää ja suotavaa

- a) Harjoittaa kovempaa karsintaa opintojen kaikissa vaiheissa, alkaen jatko-opiskelijaksi pääsystä päätettäessä. On sekä yksilöiden että systeemin resurssien väärinallokointia ottaa tohtorikoulutukseen tai pitää tohtorikoulutuksessa yksilöä, jonka kyvyt pääsisi-

vät paremmin oikeuksiinsa jossain muualla. On mielestäni erityisen traagista, jos opinnot viiden kuuden vuoden jälkeen keskeytyvät.

- b) Asettaa opiskelijoille konkreettisia välitavoitteita (kurssien, workshoppeihin osallistumisen jne. muodossa) ja edellyttää niiden toteuttamista.
- c) Pyrkiä vahvasti siihen, että jatko-opinnot ovat vain poikkeustapauksissa ja silloinkin mieluummin vasta aivan loppuvaiheessa osa-aikaista toimintaa.
- d) Varmistaa se, että opiskelija saa säännöllistä palautetta kaikesta opintoihin liittyvästä tekemisestään, sekä altistuu vertaisryhmälleen eli muille KAVAn opiskelijoille alusta asti.

4 Missä tarvitaan taloustieteen tohtoreita?

Keskeisiä taloustieteen tohtoreiden työnantaja-ja ovat a) yliopistolaitos b) tutkimuslaitokset c) julkinen sektori (ml. Suomen Pankki) ja d) yksityinen sektori. Edellisessä Aikakauskirjan kirjoituksessani (Toivanen 2005) selvitin, mihin viime aikoina väitteet ovat sijoittuneet. Nyt haluan katsoa tulevaisuuteen.

Yliopistojen mahdollisuudet rekrytoida tohtoreita tulevaisuudessa riippuvat ratkaisevasti kahdesta seikasta: yksi, onnistumisesta ulkoisen rahoituksen hankinnassa. Kaksi, siitä, miten hyvin pystytään pitämään olemassa olevat virat, kun suurten ikäluokkien edustajat väistyvät. Kummankaan suhteen ei pidä olla liian optimistinen. Ulkoinen rahoitus, silloinkin kun sitä saadaan, on monella tapaa huono rahoituslähde yliopistotutkimukselle. Keskeinen syy tähän näkemykseen on rahoituksen lyhytkestoisuus. Jos huomattava osa opettaja- ja tutkijakunnasta on lyhytkestoisella rahoituksel-

la, ei tästä voi olla kuin huonoja seurauksia työyhteisön kehittämiseksi ja tutkimuksen tasolle tieteenalalla, jossa tutkimuksen jalostuminen ajatuksesta julkaisuksi on 2–3 kertaa yleisimpien ulkoisen rahoituksen muotojen kesto (ml. Akatemian projektirahoitus yms.). Nykyiset, kansainvälisessä vertailussa varsin vähälukuiset, virat on hajautettu suurelle määrälle laitoksia. Näiden laitosten motivoitunut, hyvinkoulutettu ja aikaansaapakin henkilöstö työskentelee sen riskin alla, että toiminnan onnistuminen tai epäonnistuminen voi olla hyvin pienestä – esim. yhdestä henkilöstä – kiinni tavalla, joka ei ole kestäväällä pohjalla. Samalla he joutuvat entistä enemmän sen tosiasian eteen, että nykyaikana keskeinen panos hyvään tutkimukseen on hyvä tutkimusympäristö. Käytännössä tämä tarkoittaa yksikkökokoja, joita Suomessa on valitettavan harvassa.

Tutkimuslaitokset rahoittavat toimintansa pääosin ulkoisella rahoituksella. Keskeistä kysynnän luomisen kannalta onkin siis ulkoisen rahoituksen määrä ylipäätään ja laitosten kyky hankkia sitä. Jälkimmäisen kohdalla voi syntyä muna-kana ongelma, jossa hyvät tutkijat ovat hyviä myös rahoituksen hankinnassa, mutta heitä ei saa rekrytoitua ennen kuin on tarjota rahoitusta. Itse uskon, että jos tutkimuslaitokset pitävät huolta tutkijoidensa mahdollisuudesta ylläpitää ja kehittää akateemisia taitojaan, niin niiden rooli työnantajana voi entisestäänkin vahvistua. Käsitykseni mukaan erilaisen julkisen sektorin selvitystyön tarve on voimakkaasti kasvamassa ja taloustieteen menetelmillä on tähän paljon annettavaa. Ongelma tällä puolella on enemmän tarjotun työn luonteessa – selvitystyö ei ehkä kiinnostu tuoretta tohtoria, eikä hänen suhteellinen etunsa ole sellaisessa työssä, vaan uusimpien tutkimusmenetelmien älykkäässä soveltamisessa.

Edellisestä seuraa luontevasti, että julkisella sektorilla pitäisi olla aikaisempaa suurempi tarve rekrytoida omaa taloustieteellistä osaamista, jotta julkisen sektorin kyky hyötyä (ja hankkia) relevanttia selvitystietoutta ja tutkimustietoa kehittyi. Tässä on Akilleen kantapäänä Matti Pohjolan pääkirjoituksessaan tässä Aikakauskirjan numerossa esiin nostamat kysymykset siitä, kaivataanko taloustieteilijöitä näihin pitoihin ja onko heillä oikeasti mitään annettavaa. Itse uskon, että erityisesti mikrotaloustieteen puolella tilanne on lohdullisempi kuin Pohjolan pääkirjoituksesta voisi taloustieteilijöiden relevanssin osalta päätellä.

Lopuksi yksityisen sektorin kysyntään: aivan viime ajoilta on merkkejä, että yksityisen sektorin yritykset ovat havainneet, että taloustieteen tohtoriopinnoista on hyötyä myös ”tosi elämässä”. Useita KAVAsta hiljattain väitelleitä tai kohta väitteleviä on rekrytoitu erilaisiin yksityisen sektorin tehtäviin, joissa perinteisesti

ei ole ekonomistikoulutuksen saaneita. Tällaisia tehtäviä ovat vaativat immateriaalioikeuksien arvottamiseen ja hallintaan liittyvät tehtävät, uusien tuotteiden lanseeraukseen ja hinnoitteluun liittyvät tehtävät, sekä taloustieteellinen konsultointi. Itse uskon, että tämänlaatuinen kysyntä kasvaa jatkossa. Tutkimuksen ja sitä kautta jatko-opinto-ohjauksen painottuminen mikrotaloustieteeseen tukee osaltaan tämän suuntaisen osaamisen tarjontaa. □

Kirjallisuus

- Korhonen, P. (2004): *Tohtorin tekijät*, pro gradu -työ, Helsingin yliopiston kansantaloustieteen laitos.
- Opetusministeriö (1987): *Kansantaloustieteellisen tutkimuksen kehittämistyöryhmän muistio*, Opetusministeriö 1987:14.
- Toivanen, O. (2005): ”Jatko-opinnot kansantaloustieteessä 2000-luvulla”, *Kansantaloudellinen Aikakauskirja* 3/2005, s. 284–299.